

This is a self-archived version of the original publication.

The self-archived version is a publisher's pdf of the original publication.

To cite this, use the original publication:

Itähaarla, A.; Kinos, S. & Kirjavainen, H. 2020. Miten tukea maahan muuttaneiden korkeasti koulutettujen työllistymistä. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 270. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 89–103.

Link to the original publication: [URL](#)

All material supplied via Turku UAS self-archived publications collection in Theseus repository is protected by copyright laws. Use of all or part of any of the repository collections is permitted only for personal non-commercial, research or educational purposes in digital and print form. You must obtain permission for any other use.

8 Miten tukea maahan muuttaneiden korkeasti koulutettujen työllistymistä

Anni Itähaarla, Sirppa Kinos & Hanna Kirjavainen

Korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien työllistymisessä verkostot ovat erityisen tärkeitä. Parhaimmillaan oman alan mentori voi avata tien niihin. Ammattikieli kehittyy parhaiten tiiviissä yhteydessä oman alan työhön. Vertaisryhmä ja -ohjaaja ovat luonnollinen sosiaalisen tuen lähde.

Tilastojen mukaan Suomessa asui vuonna 2018 kaikkiaan 387 200 ulkomailla syntyntä henkilöä eli seitsemän prosenttia väestöstä (Tilastokeskus 2018). Suomeen tullaan monista eri syistä. Turvapaikanhakijoihin liittyvät kysymykset nousevat vahvasti esille yhteiskunnallisessa keskustelussa, mutta valtaosa maahanmuuttajista tulee Suomeen muista syistä kuten perheen, työn tai opiskelujen takia. Ulkomailla syntyneistä suurimmat ryhmät ovat Venäjällä, Virossa, Ruotsissa, Irakissa ja Somaliassa syntyneet.

Suomessa maahanmuuttajien työllisyys on selvästi kantaväestöä heikompaa. Koko väestössä työllisten osuus on ollut 2000-luvulla noin seitsemänkymmentä prosenttia, kun ulkomailla syntyneistä työllisiä on ollut alle kuusikymmentä prosenttia. Työ- ja elinkeinoministeriön tilastojen mukaan maahanmuuttajien työttömyysaste on edelleenkin kaksinkertainen kantaväestöön verrattuna. Eroja on eri ajankohtina Suomeen muuttaneiden ja eri taustoista tulevien maahanmuuttajien työllisyydessä sekä naisten ja miesten välillä. Työllistymisen todennäköisyys lisääntyy, kun Suomessa on asuttu pidempään. (Busk & Jauhiainen 2019, 54–56.)

Maahanmuuttajien työllisyyden parantaminen on ensiarvoisen tärkeää niin kotoutumisen kuin kansantaloudenkin kannalta. Työttömyydessä Suomessa on suurelta osin kysymys kohtaanto-ongelmista: työvoiman kysyntä ja tarjonta eivät kohtaa

maantieteellisesti eivätkä ammattialoittain. Tämä koskee myös maahan muuttaneita. Vaikka työpaikka löytyisikin, se ei aina vastaa muualla hankittua koulutusta ja työkokemusta. Tilastokeskuksen mukaan Suomessa yli 20 000 maahanmuuttajataustaista työskentelee tehtävissä, joihin on ylikoulutettu. (Kasvua ja hyvinvointia maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikalla 2019.)

Maahan muuttaneiden erityiset haasteet työllistymisessä

Maahanmuuttajataustaisilla työnhakijoilla on myös erityisiä haasteita työllistymisessä. Tiedot suomalaisten työmarkkinoiden toimintatavoista voivat olla heikot. Piilotyöpaikat ovat tyypillisempiä korkeaa koulutusta vaativissa tehtävissä. Monilta puuttuvat verkostot, joiden kautta tieto niistä välittyy. Sähköiset työnhakujärjestelmät edellyttävät tietoteknisiä taitoja ja suhteellisen edistynyttä kielitaitoa. Puolin ja toisin myös ennakkoluulot ja asenteet voivat vaikeuttaa työllistymistä. Työnantajat saattavat vaatia täydellistä suomen kielen taitoa, vaikka työtehtävät eivät sitä edellyttäisikään. He saattavat pelätä hankaluuksia työyhteisössä tai työluvan hakemisessa. (Pikala ym. 2019.)

Maahan muuttaneen työnhakijan voi myös olla vaikeaa itse jäsentää ja sanoittaa omaa osaamistaan. Korkeasti koulutettujen osaaminen voi olla niin spesifiä, että sitä tarvitsevan työnantajan löytäminen vaatii paljon tietoa ja ymmärrystä niin yhteiskunnasta kuin elinkeinoelämästä. Säännellyillä aloilla kuten terveydenhuollossa ammattipätevyyden tunnustaminen etenkin EU/ETA-alueen ulkopuolella tutkintonsa suorittaneilla voi kestää jopa vuosia.

Toisen kielen kehitys opiskelu- ja työkieleksi on pitkä prosessi. Kieliympäristössä vietetyn ajan lisäksi kielen oppimiseen vaikuttavat paljon yksilölliset oppimisvalmiudet, kielten läheisyys, ikä, aikaisempi kokemus oppimisesta sekä opetuksen määrä ja laatu. Riittävää suomen kielen taitotasoa ei ole helppo saavuttaa, jos ei ole työssä tai jos työskentelee vain vähäistä tai yksipuolista suomen kielen osaamista vaativissa tehtävissä. Kielitaidon kehittyminen ammatissa tarvittavalle tasolle on haasteellista ilman ammattialan työtä.

Työnteko kotouttaa

Maahanmuuttajien motivaatio työhön on usein korkea. Työ on yksi parhaimmista poluista kotoutumiseen ja osallisuuteen yhteiskunnassa. Työnantajan näkökulmasta kaikista tärkeintä on löytää ammattitaitoinen osaaja. Yhä useammat työnantajat

ovat myös havahtuneet lisäarvoon, jota maahanmuuttajataustaiset työntekijät tuovat työpaikalle. Työyhteisön kulttuurisen osaamisen lisääntyminen ja kielivarannon laajeneminen voivat avata uusia mahdollisuuksia kansainväliseen verkostoitumiseen ja liiketoimintaan. Yrityksille suunnatut rekrytointitapahtumat, työnantajien informointi esimerkiksi työkokeilumahdollisuuksista tai kieli- ja kulttuuritulkin käyttämisestä voivat madaltaa kynnystä palkata maahanmuuttajataustainen työntekijä.

Menetelmiä työllistymisen tukemiseksi

Kotona Suomessa -hanke, joka koordinoi yhteen erilaisia maahanmuuttajien työllistymiseen liittyviä hankkeita, julkisti suosituksia kotoutumiskoulutusten jälkeisten palvelujen järjestämisessä, jotta kotoutuminen ja työllistyminen tehostuisivat (Kotona Suomessa -hankkeen kooste suosituksista kotoutumiskoulutusten jälkeisten palveluiden järjestämisestä 2019).

Suosituksen mukaan kotoutumiskoulutuksen jälkeisessä nivelvaiheessa jokaisen maahanmuuttajan tulisi saada yksilöllistä ohjausta työllisyys- ja koulutuspolulle. Muutoin kotoutumiskoulutuksen aikana syntynyt motivaatio ja työllistymisorientaatio katoavat, kielitaito alkaa taantua ja työttömyys pitkittyy. Tukea tarvitaan myös koulutuspolulla tai suoraan työllistymispolulla etenemiseen ja joskus myös elämäntilanteeseen liittyvissä asioissa. Yksilöohjauksessa koulutuksen päätteeksi laadittavan jatkosuunnitelman pitää sisältää myös vaihtoehtoja etenemisen suhteen siltä varalta, että ensisijaiset toiveet ja suunnitelmat eivät toteudu.

Yksilöohjaukseen sisältyvällä osaamisen kartoituksella saadaan tunnistettua henkilön ammatillinen osaaminen ja kiinnostuksen kohteet peilaten niitä suomalaisten tutkintojen ja työtehtävien vaatimuksiin. Ammatillisen osaamisen kartoituksesta hyötyvät ne, jotka haluavat jatkaa omalla alallaan ja jotka tarvitsevat tietoa siitä, miten he voivat edetä työelämään tai koulutukseen. Toisaalta opiskelu- ja työvalmiuksien kartoitusta tarvitaan myös aivan uusien mahdollisuuksien löytämiseksi. Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosesseja pitäisi edelleen kehittää ja pyrkiä kansallisesti yhtenäisiin toimintatapoihin.

Alkuun on tärkeää, että henkilölle muodostuu kuva omasta osaamisestaan suhteessa suomalaiseen työelämään ja kyky kertoa osaamisestaan työnantajille. Erityisen tärkeää on tuki työnantajakontaktien luomisessa. Työnhakijoiden ja yritysten kohtaamista voidaan edistää muun muassa mentoroinnin keinoin.

Mentorointi on havaittu työllistymistä hyödyttäväksi eri taustoista tuleville maahanmuuttajille ja ylipäättään kaikille, jotka etsivät uutta työtä tai haluavat kehittyä nykyisessä tehtävässään. Maahanmuuttajien mentoroinnin erikoispiirteenä on se, ettei heillä ole sellaista ymmärrystä suomalaisesta mielenmaisemasta ja yhteiskunnan toiminnasta, jonka kantasuomalainen saa kasvaessaan paikallisen kulttuurin ympäröimänä. Samoin heidän suomalaiset verkostonsa voivat olla hyvin niukat. Mentori voi auttaa löytämään työllistymisessä tärkeitä kontakteja. Saman alan ihminen voi olla merkittävä tuki verkostojen rakentamisessa. Mentoritoiminnan avulla voidaan edistää myös suomen kielen kehittymistä, syventää työelämä tietoja ja -taitoja sekä ymmärrystä suomalaisen työelämän toimintatavoista.

Vertaistuki on todettu kotoutumista edistäväksi tekijäksi. Sillä tarkoitetaan sellaista sosiaalista tukea, jonka antajalla on kokemuksellista tietoa kohdatusta haasteesta. Kyse on samassa elämäntilanteessa olevien kohtaamisesta tai samankaltaisen taustan omaavien tuesta toisilleen. Vertaistuen kautta ihminen saa empatiaa ja kokemuksellista tietoa. Se normalisoi omia kokemuksia ja voi antaa tärkeää liittymisen ja kuulumisen tunnetta. Myös kotoutumiseen ja työllistymiseen liittyvää tiedollista tukea voi välittyä vertaisen kautta. Tutkimukset osoittavat, että vertaistuki on useimmille ihmisille tehokas tuen muoto erilaisissa haastavissa elämäntilanteissa. Erityisen suuri tuen tarve voi olla heillä, jotka tulevat hyvin erilaisesta kulttuurista ja jotka ovat joutuneet jättämään kotimaansa olosuhteiden pakosta. Tutkimusten mukaan turvapaikanhakijoille ja pakolaisille sopeutumisprosessi uuteen maahan kestää usein muita pidempään ja on tuskallisempi. Vertaistuella voikin olla myös terveysvaikutuksia, muun muassa masennuksen ennaltaehkäisyssä. (Hiilamo & Tuulio-Henriksson 2012, 210 –211.)

Ammattikieli on osa ammattitaitoa

Suomen kielen oppimiseen, työelämä taitoihin tai yrittäjyysvalmiuksiin saatetaan tarvita tukea. Korkeakoulutusta vaativissa ammateissa tarvitaan usein sekä vahvaa suullista että myös kirjallista suomen kielen taitoa. Kotoutumiskoulutus ja muut suomen kielen kurssit antavat hyvän pohjan oman ammattikielen rakentamiselle. Kielikurssi on monessa tapauksessa tärkeä myös siksi, että oppii ymmärtämään toisen kielen rakenteita ja kielen oppimisen metodeja, sillä korkeakoulutetullekin suomen kieli voi olla ensimmäinen vieras kieli.

Hyvä arkikielen taito ja kotoutumiskoulutuksen kielitaitotavoitteen saavuttaminen eivät vielä takaa omassa ammatissa selviytymistä suomen kielellä. Kielitaito

kehittyikin parhaiten ammattiympäristössä, työpaikalla suullista kielitaitoa harjoitellen sekä lukemalla alaan liittyvää kirjallisuutta ja laatimalla työssä tarvittavia tekstejä. Tukea on hyvä saada kielen opettajalta ja oman alan ammattilaisilta riittävän pitkään. Kielitaito on osa ammattitaitoa, joten suomen kielen koulutus voidaan nähdä täydennyskoulutuksena oman ammattitaidon kehittämiseksi. Maahanmuuttajataustaisille työntekijöille on tarpeen selvittää jatkuvan oppimisen käsite, se, että taustastaan ja iästään riippumatta kaikki työelämässäänkin olevat kouluttautuvat ja seuraavat oman työalansa kehitystä.

Vertaista vailla -hanke tukemassa työllistymistä

Vertaista vailla oli 1.1.2017–31.5.2019 toteutettu Euroopan sosiaalirahaston rahoittama hanke, jossa Turun ammattikorkeakoulu, Varsinais-Suomen yrittäjät ja Turun yliopiston Brahea-keskus pilotoivat erilaisia malleja tukea maahanmuuttajien työllistymistä, työelämävalmiuksia ja yrittäjyyttä. Hankkeessa järjestettiin muun muassa intensiivikursseja, tilaisuuksia ja työpajoja sekä koulutuksia. Kohderyhmänä olivat työttömät maahanmuuttajat, erityisesti kotoutumiskoulutuksen jälkeisessä nivelvaiheessa olevat henkilöt, mutta myös työnantajien asenteisiin pyrittiin vaikuttamaan erilaisin kampanjoin ja tilaisuuksin.

Hankkeen selkärangan muodostivat kolme omaehtoisena kotoutumiskoulutuksena järjestettyä intensiivijaksoa, jotka toteutettiin syksyn 2017 ja vuoden 2018 aikana. Kurssien kesto oli kuukausi, jonka jälkeen ne jatkuivat kolmen kuukauden pituisina ohjausjaksoina. Intensiivikurssit sisälsivät monipuolisesti työllistymistä tukevaa ohjelmaa kuten verkostoituminen, omien vahvuuksien tunnistaminen ja sanoittaminen sekä yrittäjämäinen asenne ja yrittäjyyden mahdollisuudet Suomessa. Lisäksi kurssiin kuului itsenäiseen kielenopiskeluun ohjaamista, joskin koko jakson voi katsoa toimineen suomen kielen tehokurssina, koska kurssilla puhuttiin pelkästään suomea. Intensiiviosioden jälkeisillä ohjausjaksoilla oli mahdollisuus kokoontua ryhmänä yhteen viikoittain ja saada tarpeen mukaan henkilökohtaista ohjausta esimerkiksi työnhakuun, yrittäjyyteen, kouluttautumiseen ja suomen kieleen liittyvisä asioissa.

Koska maahanmuuttajuus ei ole mikään yhteinen nimittäjä, kaikille sopivaa kurssikokonaisuutta oli haasteellista suunnitella. Hieman yllättäen valtaosa osallistujista oli korkeasti koulutettuja, vaikka jaksoa ei ollut kohdennettu erityisesti heille. Suurimmalla osalla oli myös koulutustaan vastaavaa työkokemusta ja toive saada jatkaa

KUVA 1.

Vertaista vailla -kurssin osallistajat kirjoittavat "hissipuhetta" oman osaamisensa markkinoimiseksi.

omalla alalla Suomessakin. Tämä aiheutti tarpeen sisällön uudelleen suuntaamiseksi. Esimerkiksi vähän koulutetut ja pitkään kotona olleet hyötyvät suomalaisen työelämän pelisääntöjen käsittelemisestä. Korkeasti koulutetuille osaajille tämä voi olla ajanhukkaa, tai ainakin asiaa tulisi käsitellä eri näkökulmasta. Halukkaille intensiivikurssin osallistujille etsittiin mahdollisuuksien mukaan oman alan mentorit. Mentorointi tunnustettiin hyväksi käytännöksi verkostojen kasvattamiseen ja oman alan työkäytäntöjen sekä työnhakuprosessien ymmärtämiseen.

Vertaisuki oli yksi Vertaista vailla -hankkeen kantavista teemoista. Jo paikkansa suomalaisessa yhteiskunnassa löytäneet maahanmuuttajat toimivat vertaisohjaajina uudemmille tulijoille. Vertaisuus toteutui kurssilla monin eri tavoin. Hankkeen omat vertaisohjaajat toimivat intensiivijaksoilla rohkaisevina esimerkkeinä työllistymisestä, maahan sopeutumisesta ja kielen oppimisesta. He edustivat eri sukupuolia,

ammattialoja ja lähtömaita. Osa oli asunut Suomessa vasta vähän aikaa mutta kuitenkin jo oppinut kielen ja löytänyt paikkansa yhteiskunnassa ja työelämässä. He toivat keskusteluihin mukaan omia havaintojaan ja kokemuksiaan kotoutumisprosessin varrelta. Vertaisohjaajat myös rohkaisivat osallistujia työelämään, koulutukseen ja aktiiviseen osallistumiseen yhteiskunnassa.

Vertaisuutta hyödynnettiin erityisesti stressin hallinnan tarkastelussa: mikä siitä on työttömyyden ja mikä taas maahanmuuton aiheuttamaa. Kyse on herkästä aiheesta, jossa vertaisohjaajat toimivat fasilitaattoreina ja keskustelun avaajina. Vertaisohjaajat olivat käsitelleet oman maahanmuuttoon liittyvän muutosprosessinsa, joten he pystyivät tukemaan osallistujia työstämään niitä vaikeita tunteita, joita uuteen maahan vapaaehtoinenkin muuttaminen voi aiheuttaa. Ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoitakin hyödynnettiin vertaisohjaajina: myös he etsivät omaa polkuaan ja miettivät omaa työllistymistään. Opiskelijoita kannustettiin ottamaan vertaisuuteen perustava lähestymistapa. Tämä oli tärkeää sikäläkin, että monilla kurssille osallistuvista oli korkeakoulututkinto. Joukossa oli jopa useita tohtoreita.

Kursseille osallistuneiden arvio eri menetelmien vaikuttavuudesta

Vertaista vailla -hankkeen intensiivikursseilla oli yhteensä 39 varsinaista ja kolme vierailijaa osallistujaa. Vierailijat osallistuivat heitä eniten hyödyttäviin osioihin ja saivat ohjausta oman ammattialansa löytämiseksi, tietoa koulutuspoluista sekä valmennusta työnhakuun. Kaikille intensiivikurssien osallistujille tehtiin seurantakysely puhelimitse 26.2.–15.4.2019, jotta palaute olisi kattavampi kuin se todennäköisesti olisi sähköisellä kyselyllä toteutettuna. Vastaukset kirjattiin Webropol-lomakkeelle. Vastaajien kokonaismäärä (N) oli 35. Kurssilaisista kaksi oli muuttanut ulkomaille ja viiteen ei saatu yhteyttä. Kullekin vastaajalle esitettiin samat kysymykset intensiivikurssien sisällöstä ja nykyisestä työtilanteesta sekä siitä, millainen haluaisi kurssin olevan, jos se nyt alkaisi.

Henkilökohtainen keskustelu antoi mahdollisuuden tarkentaa saatuja tietoja ja toimi myös ohjaustilanteena. Puhelinhaastattelija oli yksi kurssien vetäjistä ja tunsii siis jokaisen haastateltavansa. Suomen kielen opettajana ja kielitaidon arvioijana hän myös pystyi mukauttamaan haastattelukysymyksiä vastaajille kielellisesti sopiviksi, jotta dokumentoitavaa ainesta saatiin mahdollisimman laajasti. Koska vieraan

kielen kirjoittaminen on useimmille maahan muuttaneille vaikein kielen osa-alue, sähköisellä kirjallisella kyselyllä ei olisi päästy näin suureen vastausprosenttiin eikä näin kattavaan kurssipalautteeseen.

Henkilökohtainen yhteydenotto intensiivikursseille osallistuneisiin ja puhelinkeskustelu jokaisen kanssa antoi kokemuksen osallisuudesta ja yhteisöllisyydestä sekä mahdollisuuden vaikuttaa tuleviin kurssisisältöihin. Koska intensiivikursseista oli kulunut jonkin aikaa, sille osallistuneet pystyivät näkemään kurssikokonaisuuden; ymmärtämään sen paremmin ja myös konkretisoimaan kurssin hyödyt ja puutteet samoin kuin omat toiveensa uusista sisällöistä. Haastattelijan kokemus on, että lähes jokainen haastateltava piti hyvin merkittävänä kurssin jälkeistä kontaktin ottamista ja keskustelua, jossa sai vielä tukea ja ohjausta muun muassa koulutus- ja työnhakuun.

Loppuseurannan tuloksia verrattiin aiemmin toteutettuihin seurantakyselyihin. Ensimmäisen kurssin kyselyt toteutettiin tammi- ja syyskuussa 2018, toisen kurssin kesä- ja marraskuussa 2018 sekä kolmannen kurssin marraskuussa 2018 ja helmikuussa 2019. Näkemykset olivat luonnollisesti säilyneet pitkälti samoina.

Vastaajista naisia oli 71 prosenttia ja miehiä 29 prosenttia. Alle 30-vuotiaiden osuus oli 23 prosenttia, 30–50-vuotiaiden 71 ja yli 50-vuotiaiden kuusi prosenttia. Vastaajista 74 prosenttia oli korkeakoulutettuja, ammattitutkinnon suorittaneita oli 17 prosenttia, lukion tai vastaavan suorittaneita kuusi prosenttia ja peruskoulun tai vastaavan suorittaneita oli kolme prosenttia.

Osallistujaryhmä koostui monen eri ammattiryhmän osaajista: mukana oli insinöörejä, juristeja, lääkäreitä, hammaslääkäreitä, psykologeja, kielen opettajia, kääntäjiä, lingvistejä, myyjiä, kuljettajia, taloustieteilijöitä, pedagogeja, kasvatustieteilijöitä ja terveystarkastajia. Osalla opinnot olivat kesken. Ammattialoina mainittiin tietotekniikka, tietoliikenne, talous, lakiasiat, lääketiede, taide- ja elokuva, kemia, leipomo, kauppa, liiketoiminta, johtaminen, palo- ja pelastus, terveys, turvallisuus, materiaali, öljy, myynti ja kielet.

Kurssipalautteet antavat hyvän kuvan siitä, millaista tukea maahanmuuttaja kaipaa työllistymiseensä. Parhaimpana antina osallistujat nostivat esiin suomalaisen työ- ja kulttuuriin tutustumisen, ansioluettelon laatimisen ja työhaastatteluharjoitukset. Eritystä kiitosta osallistujat antoivat opetusmenetelmistä, opettajien avuliaisuudesta sekä omien verkostojen laajentamismahdollisuuksista. Kurssipalautteessa kysyttiin,

minkälainen kurssisisältö vastaisi parhaiten omia toiveita. Kysymykseen vastasi 34 kurssilaista, ja avovastauksissa toistui selkeästi kolme teemaa. Nämä olivat työelämämentori, suomen kielen opetus ja tutustuminen omaan ammattialaan Suomessa. Seuraavassa näitä teemoja avataan tarkemmin.

Työelämämentoria toivottiin auttamaan käytännön työelämäasioissa ja verkostoitumisessa. Oman alan suomalaisen koulutuksen ja työelämän asiantuntijan kanssa olisi luontevinta keskustella tulevaisuudesta ja päämäärään pääsemisen edellytyksistä. Mentorin ohella myös oman alan opiskelijaa toivottiin keskustelukumppaniksi.

Mentori oli yksi niistä toiveista, joita esitettiin myös tulevien kurssien parantamiseksi. Mentoreita oli ollut apuna jo nyt toteutetuilla intensiivikursseilla, mutta vain noin puolella osallistujista (49 %, N=35). Tämä selittää lisätoiveen.

Oli mentori ja siitä oli tosi paljon hyötyä. Puhuimme työasioista, omasta alastani ja sillä kehittymisestä. Kävimme monta kertaa mentorin työpaikalla. Kuulin alasta ja työelämästä. Viimeksi tapasimme 3 kk sitten. Mentori todella auttoi minua kehittämään omaa uraa ja luomaan suhteita työelämän edustajien kanssa. Ymmärrän verkostoitumisen tärkeyden.

(Mentorin kanssa) puhuimme kouluttautumisesta Suomessa. Hän innosti minua suorittamaan korkeakoulututkinnon täällä. Ilman sitä on kuulemma vaikea saada työtä. Oli paljon hyötyä kaikista keskusteluista mentorin kanssa. Hän on kulkenut saman polun koulutuksen kautta työelämään kuin minä nyt.

Minulla on oma mentori Yrityskummit.fi-organisaatiosta ja se oli tosi hyödyllistä. Olen edelleen yhteydessä mentorini kanssa ja voin aina kysyä häneltä kaikenlaisista asioista yrityksen johtamista koskien.

Sain kurssin kautta mentoriksi henkilön, joka on myös ulkomaalaistaustainen hammaslääkäri. Hän on työskennellyt julkisella puolella ja nyt toimii yksityisellä hammaslääkäriasemalla. Häneltä sain paljon papereita ja neuvoja siitä, miten kannattaa toimia, että pääsee hammaslääkäriksi Suomessa. Hän on myös valmis tapaamaan ja neuvomaan minua tulevaisuudessakin.

Oli vain kurssin kautta yksi mentoritapaaminen, mutta sekin on synnyttänyt hyviä kontakteja. Olen osallistunut Visit Turku -matkailualan seminaareihin ja tapahtumiin. Se kaikki on ollut hyödyllistä verkostoitumista.

Tapasimme muutaman kerran. Mentori oli kasvatustieteen alalta ja työskenteli yliopistolla. Hän kertoi kasvatustieteen opinnoista, alalla etenemisestä sekä yliopiston jatko-opintoihin hakemisesta. Hän osasi ohjata täsmällisesti ja oikeaan suuntaan.

Hyväksi todettu mentori kertoi alan opinnoista, alalla etenemisestä sekä jatko-opinnoista. Hän sekä osasi ohjata täsmällisesti ja oikeaan suuntaan, että esitteli työpaikkaansa ja siellä tai muualla olevia työmahdollisuuksia. Tärkeää oli myös se, että mentoriin oli voinut pitää yhteyttä kurssin jälkeenkin, samoin se, että oli mahdollisuus puhua arjesta ja elämästä yleensä.

Toivon, että saisin työelämämentorin. Vaikka tulee kuinka paljon teoriatietoa, se ei auta päämäärään pääsemisessä, ellei kaikki konkretisoidu mentorin ohjauksessa. Kurssilla tuli kyllä jokaiselle jotakin, mutta itse toivoin, että loppukeskustelussa olisi ollut suomen opettajan ja yritysmaailman edustajan lisäksi henkilö, joka tuntisi juuri minunalani työelämätilanteen ja -vaatimukset ja myös ymmärtäisi, mitä täydennyskoulutusta tarvitsen, jotta pääsen työhön.

Haluan löytää kurssin aikana mentorin, koska se auttaisi käytännössä. Tarvitseen konkreettista toimintaa. Tietysti riippuu ihmisestä, mitä kukin tarvitsee, ja kurssilla on monenlaisia osallistujia. Informaatiota tuli paljon – varmasti jokaiselle jotakin, mutta minusta tärkeintä on saada kurssilla esitellyt asiat toteutumaan käytännössä. Olisin kaivannut mentoria loppukeskusteluun, jossa puhutaan kunkin osallistujan kanssa tämän tulevaisuudesta. Ei yrittäjyyden eikä kielen opettaja voi tuntea kunkin osallistujan ammattiosaamista. Siihen tarvitaan mentori, saman alan suomalaisen koulutuksen ja työelämän asiantuntija.

Suomen kielen lisäopetusta toivottiin ehdottomasti eniten (35 % vastaajista). Perusteet sille olivat loogisia. Kieltä ja ammattisanastoa tarvitaan niin työllistymiseen kuin itse työelämässä.

Vertaista vailla oli hyödyllinen koulutus ja ohjasi kohti omaa alaa. Suomen kieltä olisi toivonut enemmän.

Enemmän suomen kielen opetusta: perusasioiden kertausta ja kielioppiasioita aikuisille. Ei alkeita. Ongelma on, että ryhmä on kovin heterogeeninen ja monikulttuurinen ja kullakin on oma päämääränsä.

Kielitaidon hankkimiseen tai parantamiseen liittyy myös näkemys siitä, millaiset opiskeluvalmiudet ja millainen suomen kielen taito opiskelijalla tulisi olla jo kursseille tullessaan, jotta hyöty sekä yksilölle että koko ryhmälle olisi mahdollisimman suuri. Tämän valmiustasonäkemyksen voi tulkita myös siten, että kurssiaikaa kenties haluttaisiin käyttää mieluummin työelämävalmiuksien parantamiseen kuin kielitaidon kohottamiseen.

Kun hain vertaista vailla -kursseille, en ollut valmis. Kielitaitoni ei riittänyt. Toivoin kyllä, että pääsen mukaan, mutta ehkä minua ei olisi pitänyt ottaa heti vaan vasta seuraavalle kurssille, kun olin vähän kypsempi ja vastaanottavampi. Nyt huomaan tämän.

Palautetta tuli myös siitä näkökulmasta, että oppi paljon suomea, koska sitä oli pakko puhua niin koulutukseen liittyen kuin kurssilaistenkin kesken. Toinen näkemys oli se, että kurssiryhmät muodostettaisiin osallistujien kielitaidon lähtötason mukaisesti. Se olisi tuloksellisempaa koko ryhmälle. Myös ryhmien heterogeenisuus ja monikulttuurisuus näyttäytyi yleisesti ottaen rikkautena, mutta oppimisen kannalta myös asiana, joka joidenkin vastausten perusteella tulisi ottaa paremmin huomioon niin ryhmäkokoja, sisältöä kuin tavoitteita mietittäessä.

Omalle ammattialalle työllistyminen on korkeakoulutetuille luonnollisesti tärkeä, joten jokaisella on toive oppia alan sanastoa ja tietää alan koulutuspoluista sekä työllistymismahdollisuuksista. Kurssille osallistuneet toivoivat ammattiin liittyviä työpaikkavierailuja, alan työnantajiin tutustumista ja henkilökohtaista esittäytymistä heille sekä ammattialaa lähellä oleviin työtehtäviin tutustumista.

Olisi kivaa, jos osallistujat voisivat vieraillla eri alan yrityksissä tutustumassa työpaikkoihin ja jos yritysjohtajat vierailisivat kursilla kertomassa työpaikoista. Tärkeää on tietysti myös se, että suomen kieltä on joka päivä.

Enemmän vierailuja eri yrityksiin ja suomen kielen opetusta lisää.

Tutustuminen oman alan työnantajiin, koska työnantajien on vaikea uskoa, että maahanmuuttajakin osaa jotakin.

Jatko-ohjaukseen osallistuneet olivat yksimielisiä ohjauksen hyödyllisyydestä. Useassa vastauksessa mainittiin verkostot, joita saatiin ja joiden avulla on päästy eteenpäin. Samoin moni oli tyytyväinen siihen, että oppi lisää suomen kieltä niin ohjauksen avulla kuin puhumisen kautta. Moni koki saaneensa ohjausta ja kannustusta

jatko-opintoihin hakeutumiseen, uuteen työelämävaiheeseen pääsyyn, rohkeuteen hakea työtä ja siirtyä työelämään sekä liikeideoihin. Kurssilla moni ymmärsi tarvitsevansa vielä suomen kielen vahvistamista selviytyäkseen jatko-opinnoista ja siirtyäkseen täällä työelämään. Tärkeä palaute kurssin suunnittelijoille oli se, että maahanmuuttajille täytyy muistaa korostaa sitä, että aikuiset suomalaisetkin työntekijät opiskelevat.

Koulutus saisi olla osittain sama: suomen kieltä ja mukana siinä kielioppia; työelämä tietoa sekä koulutustietoa omalta alalta. EI: hyvinvointiteemaa eikä askartelua. Hyvinvointiteema lisäsi pahoinvointia: eikä minulla olekaan kaikki hyvin? Pitäisikö minun tuntea olevani erilainen kuin muut? Itselläni kesti kauan ymmärtää, että vaikka olen valmiiksi koulutautunut, minun pitää opiskella lisää työllistyäkseen omalle alalle. Siksi on hyvä opettaa jatkokouluttautumisen näkökulma ja kertoa, että täydennyskoulutus on tavallista Suomessa.

Täydennyskoulutukset, työnantajan tarjoamat jatkokurssit ja alan vaihtaminen ovat arkipäivää. Kouluttautuminen ei katso ikää, sukupuolta, kansalaisuutta eikä asemaa. Oppiminen on jatkuvaa. Se on kaikkien työntekijöiden oikeus ja velvollisuus. Palautteen antaja on kurssilla oivaltanut jatkuvan oppimisen merkityksen.

Korkeakoulutettujen mentorit tienviittoina työelämään

Verrasta vailla -hankkeen perusteella voimme todeta, että korkeasti koulutettu, etenkin maahan vapaaehtoisesti opintojen, töiden tai puolison perässä tullut maahanmuuttaja ei välttämättä tarvitse vertaistukea muilta maahanmuuttajilta. Sen sijaan hänen verkostonsa etenkin kantasuomalaisiin ovat usein ohuet tai olemattomat. Toisaalta potentiaalisia verkostoja ja niistä hyötymistä ei välttämättä tunnisteta, vaan työn oletetaan löytyvän työvoimatoimiston avulla, avoimia työpaikkoja hakemalla tai suorilla yhteydenotoilla yrityksiin. Kuitenkin etenkin korkean osaamistason työpaikat täytetään usein henkilöillä, jotka ovat tavalla tai toisella jollakin tasolla entuudestaan tuttuja. Sama koskee lyhyellä varoitusaajalla ilmaantuvia sijaisuuksia, jotka taas voivat olla portti pidempiaikaiseen työllistymiseen.

Koska maahanmuuttajia on Suomessa korkean osaamistason töissä verrattain vähän, on tärkeää verkostoitua nimenomaan kantasuomalaisiin. Toki tämä tukee myös kahdensuuntaista kotoutumista. Mentorointi on todettu tehokkaaksi tavaksi tukea verkostoitumista. Harmillisen usein mentorointiohjelmat ovat suunnattu vain jo työssäkäyville tai esimerkiksi korkeakouluopiskelijoille.

Mentoroinnista hyötyisivät kuitenkin kaikki työttömät, eivät pelkästään maahanmuuttajataustaiset työnhakijat. Maahanmuuttajien erikoistarpeena voi nähdä kansuomalaisia vähäisemmän tietämyksen alaan liittyvästä nk. ”hiljaisesta tiedosta”, jonka kansuomalaiset omaksuvat esimerkiksi koulutuksen aikana tai jo aiemmin kasvaessaan osana suomalaista yhteiskuntaa. Mentoroinnin järjestämisessä tarvitaan kuitenkin huomattavaa järjestäjän panostusta ja struktuuri tapaamisille. Hankkeessa monien pariin tapaaminen jäi yhteen kertaan, koska kumpikaan ei tullut ehdotaneeksi toista tapaamista.

Mentorointiprosessi voi olla antoisa ja merkityksellinen myös mentorille

Myös mentorien mukaan saamiseksi olisi hyvä miettiä järjestäytyntä toimintatapaa ja esimerkiksi yhteistyöyrityksiä, koska mentorien löytäminen ja sitouttaminen osoittautuivat haastaviksi kiireellisten aikataulujen takia. Mentoreiksi ryhtyvät muita useammin, he, joilla itsellä on joskus ollut mentori. On oleellista tuoda esiin ns. käänteisen mentoroinnin näkökulma: mentorointi on yleensä oppimisprosessi myös mentorille. Maahan muuttaneelta aktorilta on erinomaiset mahdollisuudet saada paitsi koulutuksen ja työkokemuksen kautta saavutettua tuoretta osaamista, myös kansainvälistä näkökulmaa toimialalle.

Mentorointikonseptin selkeys on olennaista, jotta yritysmentoreita saadaan lähemmään mukaan ja että molemmat osapuolet tietävät, mitä toiminnalta voi odottaa. Keskittyminen ammatilliseen näkökulmaan ja työhön liittyviin kysymyksiin auttaa rajaamaan toimintaa. Mentorointi pohjautuu perinteisesti perehdyttämiseen ja osaamisen jakamiseen. Nykyään ollaan siirtymässä kauemmas mestari-kisällimallista ja lähemmäs mentorointia, joka on yhteistä etsimistä, löytämistä ja oppimista. Mentori ei anna valmiita neuvoja vaan auttaa aktoria oivaltamaan itse oman polkunsaa. Tällaisessa vertaismentori-vuorovaikutussuhteessa sekä mentori että aktori antavat oman osaamisensa ja kokemuksensa yhteiseen käyttöön.

Vertaisuus on monitahoinen ilmiö

Vertaista vailla -hankkeessa törmäsimme varsin perinteisiksi osoittautuneisiin näkemyksiimme maahanmuuttajista ja heidän tarpeistaan. Hanketta suunnitellessamme mielsimme maahanmuuttajat vähän koulutetuiksi ja omaa polkuaan vasta etsiviksi.

Tähän liittyen astuimme harhaan myös vertaisuuteen liittyvissä näkemyksissämme. Ajattelimme hankkeeseen osallistuvien kaipaavan vertaistukea ennen kaikkea toisilta maahanmuuttajilta. Mielikuvissamme hiljattain maahan saapuneet saisivat konkareilta apua uuteen kulttuuriin sopeutumisessa ja ymmärrystä palvelujärjestelmän kommervenkeista. Yhdessä voitaisiin purkaa sydäntä siitä, mikä kaikki Suomessa ihmetyttää ja harmittaa.

Kenelle sinä koet olevasi vertainen? Jos muuttaisit esimerkiksi Yhdysvaltoihin, ajattelisitko hyötyväsi muiden suomalaisten tai vaikkapa venäläisten tai intialaisten seurasta? Haluaisit ehkä vaihtaa kokemuksia uudesta kotimaastasi muiden ulkosuomalaisten kanssa mutta varmasti myös tutustua kantaväestöön. Työllistymisen ja työelämässä etenemisen kannalta hyödyllisiä olisivat etenkin oman alasi kontaktit.

Intensiivikurssin kokemukset saivat meidät ymmärtämään entistä paremmin vertaisuuden käsitteen moninaisuuden. Jossain määrin olemme kaikki toistemme vertaisia. Meitä voivat yhdistää samanlainen elämäntilanne, kuten vaikkapa saman ikäiset lapset, ammatin ja kotimaan lisäksi. Maahanmuuttajuus saattaa olla yhteinen nimittäjä mutta se ei ole mikään itsestäänselvyys. Mahdollinen vertaisuus tällä perusteella voi olla hyvinkin löyhä. Hankkeemme osallistujista saman alan kantasuomalainen kollega tuntui todennäköisesti monesta enemmän vertaiselta kuin toiselta puolelta maapalloa Suomeen saapunut, eri alaa edustava toinen maahanmuuttaja.

Vertaistuki on monin tavoin lähellä

Verraista vailla -hankkeen intensiivikursseille hakeutui pääosin korkeasti koulutettuja maahanmuuttajia ja monen alan asiantuntijoita, joilla on paljon kulttuurista pääomaa sekä tietoa ja ymmärrystä suomalaisen yhteiskunnan toiminnasta. Monella oli myös runsaasti sosiaalista pääomaa, kuten verkostoja ja kontakteja, mutta suurimmaksi osaksi muualta kuin Suomesta. Ilman paikallisia verkostoja työllistyminen Suomessa on kuitenkin haastavaa. Toisaalta lähtömaahan jääneet ja kansainväliset verkostot voivat olla merkittävä meriitti työtä hakiessa, erityisesti kansainväliseen kasvuun tähtäävän liiketoiminnan piirissä.

Vertaistuen toteuttaminen onkin tärkeää miettiä kohderyhmän tarpeista lähtien. Esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidottomalle maahanmuuttajalle vertaistuki ja sen tarve näyttätyy toki täysin erilaisena kuin kansainväliselle osaajalle. Tarve omakieliseen ohjaukseen ja ”kädestä pitäen” auttamiseen voi olla suurta. Koimme kuitenkin

vertaistuen hyödyttäneen intensiivijakson osallistujia monin tavoin. Usea osallistuja kertoi kokeneensa vertaisryhmän itselleen hyvin merkitykselliseksi. Ryhmä vähensi yksinäisyyden kokemusta. Vertaisohjaajat saivat erittäin positiivista palautetta. Kynnys kysyä neuvoa vertaisohjaajalta tuntui olevan monelle osallistujalle pienempi kuin esimerkiksi opettajan lähestyminen. Vertaisohjaajien läsnäolo ja toiminta koettiin tärkeäksi ja luontevaksi. Heidän kanssaan keskusteltiin niin kurssiohjelmien aikana kuin niiden ulkopuolellakin.

Vertaista vailla -hankkeen kokemusten perusteella erilaisin vertaistuen muodoin voidaan tukea maahanmuuttajien kotoutumista ja työllistymistä palkansaaajaksi tai yrittäjäksi. Työelämään suunnatessa merkityksellisintä on luonnollisesti tuki, joka auttaa verkostoitumaan työelämässä toimivien kanssa. Tämä edellyttää jatkuvaa työtä erilaisten virallisten ja epävirallisten reittien avaamiseksi maahanmuuttajien ja kantasuomalaisen kohtaamiselle. Näin hyötyvät kaikki osapuolet ja koko suomalainen yhteiskunta.

Lähteet

Busk, H. & Jauhiainen, S. 2019. Muuttoajankohta, lähtömaa ja sukupuoli näkyvät maahanmuuttajan työllistymisessä. *Talous & Yhteiskunta* 1/2019. Viitattu 1.11.2019. <http://www.labour.fi/ty/tylehti/ty/ty12019/ty12019pdf/ty12019BuskJauhiainen.pdf>.

Hiilamo, H. & Tuulio-Henriksson, A. 2012. Terapiaa, lääkkeitä ja toisia ihmisiä. Sosiaalisen tuen merkitys masennuksesta toipumisessa. *Sosiaalitieteellinen aikakauslehti* 2012 (49): 209–219.

Kasvua ja hyvinvointia maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikalla 2019. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 1.11.2019. <https://tem.fi/documents/1410877/11992263/Faktatieto%2Bmaahanmuutosta%2Bja%2Bkotouttamisesta%2B25012019/faa5862e-9f95-d674-199e-f8cf9b4ba2c4/Faktatieto%2Bmaahanmuutosta%2Bja%2Bkotouttamisesta%2B25012019.pdf>.

Kotona Suomessa -hankkeen kooste suosituksista kotoutuskoulutusten jälkeisten palveluiden järjestämisestä 2019. Viitattu 12.12.2019. <https://kotouttaminen.fi/documents/3464316/12426544/Kotona+Suomessa+-hankkeen+kooste.pdf/301eedd9-3175-b050-97f3-a5f2b6df08d8/Kotona+Suomessa+-hankkeen+kooste.pdf.pdf>.

Tarvainen, H., Pikala, A., Kinos, S. & Kamppari, H. 2019. Pätevä työntekijä ei ole mistään kotoisin! TS mielipidekirjoitus 1.5.2019.

Tilastokeskus 2018. Ulkomailla syntyneet 2018. Viitattu 15.11.2019. <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomailla-syntyneet.html>